

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

П'ЯТИЙ ВІДДІЛ

СПРАВА «МАЙМУЛАХІН ТА МАРКІВ ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Позов № 75135/14)

УХВАЛА

Стаття 14 (+ Стаття 8) • Дискримінація • Приватне та сімейне життя • Відсутність будь-якої форми юридичного визнання та захисту одностатевої пари • Необґрунтована різниця в ставленні до одностатевої пари порівняно зі ставленням до різностатевих пар за ознакою сексуальної орієнтації

СТРАСБУРГ

1 червня 2023 р.

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у § 2 статті 44 Конвенції. Рішення може підлягати редакційному перегляду.

У справі «Маймулахін та Марків проти України»,

Європейський суд з прав людини (П'ятий відділ), що засідав у складі:
Жорж Раварані, *Головуючий суддя,*

Карло Ранцоні,
Мартиньш Міц,
Марія Елосегі,
Маттіас Гуйомар,
Катержина Шимачкова,
Микола Гнатовський, *судді,*

та Мартіна Келлер, *заступниця секретаря відділу,*

Беручи до уваги:

позов (№ 75135/14) проти України, поданий до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) двома громадянами України, паном Андрієм Юрійовичем Маймулахіним та паном Андрієм Михайловичем Марківим (далі – позивачі), 24 листопада 2014 року;

рішення про повідомлення Уряду України (далі – Уряд) про позов; зауваження, подані представником Уряду, та зауваження у відповідь, подані позивачами;

письмові коментарі від Міжнародної федерації прав людини, Центру громадянських свобод, Мережі Європейської асоціації сімей ЛГБТІК та Європейської комісії з права сексуальної орієнтації, Інституту правової культури «Ordo Iuris» та ГО «Всі разом!», яким Голова відділу надав дозвіл на втручання як третім особам у провадженні (§ 2 статті 36 Конвенції та § 2 правила 44 Регламенту Суду);

Провівши засідання 9 травня 2023 року,

Виносить таке рішення, що було ухвалене у цей день:

ВСТУП

1. Позивачами є двоє чоловіків, які проживають як пара, починаючи з 2010 року. Вони скаржилися відповідно до статті 14 у поєднанні зі статтею 8 Конвенції, що відсутність в українському законодавстві будь-якої можливості для них укласти шлюб або будь-який інший вид цивільного союзу, яким визнаються їхні стосунки, є дискримінацією за ознакою сексуальної орієнтації.

ФАКТИ

2. Позивачі народилися відповідно в 1969 і 1984 роках і проживають у місті Києві. Їх представляли представники: пан М. Тарахкало, пані В. Лебідь та пані Ю. Зайкіна, які здійснюють свою практику в місті Києві.

3. Уряд був представлений представником Уряду, яким останнім часом була пані М. Сокоренко.

РІШЕННЯ У СПРАВІ "МАЙМУЛАХІН ТА МАРКІВ ПРОТИ УКРАЇНИ"

4. Факти справи можна узагальнити наступним чином.

5. Позивачі проживають як пара у стабільних і серйозних стосунках, починаючи з 2010 року.

6. У жовтні 2014 року вони подали заяву про державну реєстрацію шлюбу у сім різних відділів державної реєстрації актів цивільного стану у місті Києві та Київській області. Органи влади відхилили всі ці заяви на підставі того, що Конституція та Сімейний кодекс України чітко визначають шлюб як сімейний союз між жінкою та чоловіком (див. параграфи 910 нижче). Їхню заяву про реєстрацію шлюбу не було розглянуто, оскільки вона не була долучена до справи позивачів.

7. 28 вересня 2021 року позивачі склали свої заповіти, за якими все майно передається один одному.

8. Незабаром після початку війни в Україні 24 лютого 2022 року другий позивач вступив до Національної гвардії України. Відповівши негативно на питання начальства про те, чи має він дружину, він отримав інформацію, що в разі його смерті про це буде повідомлено його матері. У червні 2022 року другий позивач переніс інфаркт міокарда та переніс операцію на серці, після чого перебував у відпустці протягом одного місяця. Позивачі провели цей час разом. 23 лютого 2023 року другий позивач звільнився з Національної гвардії за станом здоров'я.

ВІДПОВІДНА ПРАВОВА БАЗА ТА ПРАКТИКА

I. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України

9. Відповідні положення Конституції викладені у такій редакції:

Стаття 21

"Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними."

Стаття 51.

"Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї..."

Стаття 63.

"Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом..."

В. Сімейний кодекс України

10. Відповідні положення Сімейного кодексу викладені в такій редакції:

Стаття 3. Сім'я

- “1. Сім'я є первинним і основним осередком суспільства.
2. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. ...
- ...
4. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства”.

Стаття 9. Регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) сторін

- “1. Подружжя, батьки дитини, батьки та діти, інші члени сім'ї та родичі, відносини між якими регулює цей Кодекс, можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства.
2. Особи, які проживають однією сім'єю, а також родичі за походженням, відносини яких не врегульовані цим Кодексом, можуть врегулювати свої сімейні (родинні) відносини за договором, який має бути укладений у письмовій формі. Такий договір є обов'язковим до виконання, якщо він не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів України та моральним засадам суспільства.”

Стаття 21. Поняття шлюбу

- “1. Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану.
2. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя. ...”.

Стаття 26. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою

- “1. У шлюбі між собою не можуть перебувати особи, які є родичами прямої лінії споріднення.
2. У шлюбі між собою не можуть перебувати рідні (повнорідні, неповнорідні) брат і сестра. ...
3. У шлюбі між собою не можуть перебувати двоюрідні брат та сестра, рідні тітка, дядько та племінник, племінниця.
4. За рішенням суду може бути надане право на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним.
5. У шлюбі між собою не можуть бути усиновлювач та усиновлена ним дитина. Шлюб між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною може бути зареєстровано лише в разі скасування усиновлення.”

Стаття 74. Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі

"1. Якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними.

2. На [таку спільну власність] поширюються положення глави 8 цього Кодексу [Право спільної сумісної власності подружжя]."

Стаття 76. Право на утримання після розірвання шлюбу

"1. Розірвання шлюбу не припиняє права особи на утримання, яке виникло у неї за час шлюбу.

2. Після розірвання шлюбу особа має право на утримання, якщо вона стала непрацездатною до розірвання шлюбу або протягом одного року від дня розірвання шлюбу і потребує матеріальної допомоги і якщо її колишній чоловік, колишня дружина може надавати матеріальну допомогу.

Особа має право на утримання і тоді, коли вона стала особою з інвалідністю після спливу одного року від дня розірвання шлюбу, якщо її інвалідність була результатом протиправної поведінки щодо неї колишнього чоловіка, колишньої дружини під час шлюбу.

3. Якщо на момент розірвання шлюбу жінці, чоловікові до досягнення встановленого законом пенсійного віку залишилося не більш як п'ять років, вона, він матимуть право на утримання після досягнення цього пенсійного віку, за умови, що у шлюбі вони спільно проживали не менш як десять років.

4. Якщо у зв'язку з вихованням дитини, веденням домашнього господарства, піклуванням про членів сім'ї, хворобою або іншими обставинами, що мають істотне значення, один із подружжя не мав можливості одержати освіту, працювати, зайняти відповідну посаду, він має право на утримання у зв'язку з розірванням шлюбу і тоді, якщо є працездатним, за умови, що потребує матеріальної допомоги і що колишній чоловік, колишня дружина може надавати матеріальну допомогу.

Право на утримання у цьому випадку триває протягом трьох років від дня розірвання шлюбу."

Стаття 91. Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою

"1. Якщо жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі між собою, тривалий час проживали однією сім'єю, той із них, хто став непрацездатним під час спільного проживання, має право на утримання відповідно до статті 76 цього Кодексу.

2. Жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі між собою, мають право на утримання в разі проживання з нею, ним їхньої дитини ...".

Стаття 211. Особи, які можуть бути усиновлювачами

"...

3. Усиновлювачами можуть бути подружжя ...

РІШЕННЯ У СПРАВІ "МАЙМУЛАХІН ТА МАРКІВ ПРОТИ УКРАЇНИ"

Усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі.

4. Особи, які не перебувають у шлюбі між собою, не можуть усиновити одну і ту ж дитину. Якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини."

С. Цивільний кодекс України

11. Статтею 287 Цивільного кодексу регулюються права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я. Відповідне положення викладено в такій редакції:

"1. Фізична особа, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я, має право на допуск до неї ... членів сім'ї ...".

12. Цивільний кодекс визначає такі черги спадкування для спадкоємців за законом: перша черга – діти, той з подружжя, який його пережив та батьки померлої особи (стаття 1261); друга черга – брати, сестри, баби та діди померлої особи (стаття 1262); третя черга – рідні дядьки та тітки померлої особи (стаття 1263); четверта черга – «особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини» (стаття 1264); п'ята черга – інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення, а також утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї (стаття 1265).

Д. Цивільний процесуальний кодекс України

13. Стаття 71 Цивільного процесуального кодексу викладена в такій редакції:

"1. Фізична особа не має права відмовитися давати показання, крім показань щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб) ..."

Е. Кримінальний процесуальний кодекс України

14. Відповідні положення Кримінального процесуального кодексу викладені в такій редакції:

Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу

"1. Терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення:

1) близькі родичі та члени сім'ї – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та

РІШЕННЯ У СПРАВІ "МАЙМУЛАХІН ТА МАРКІВ ПРОТИ УКРАЇНИ"

обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі ..."

Стаття 18.

Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї

"...

3. Жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення".

Ф. Кодекс законів про працю України

15. Стаття 38 Кодексу законів про працю України передбачає більш гнучкі умови розірвання трудового договору для осіб, член сім'ї яких є хворим і потребує догляду.

16. Стаття 120 передбачає, що працівники, які повинні змінити своє місце проживання в результаті переведення їх на іншу роботу, мають право на отримання виплати на переїзд, що також поширюється на членів їхніх сімей.

II. ЗАХОДИ ТА ПОДІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПОТЕНЦІЙНИМИ ЗАКОНОДАВЧИМИ ЗМІНАМИ В УКРАЇНІ

A. Національна стратегія прав людини

1. Прийнято в серпні 2015 року

17. Національна Стратегія у сфері прав людини (далі – Стратегія), затверджена Указом Президента № 501/2015 від 25 серпня 2015 року, визначає одним із стратегічних напрямків запобігання дискримінації та боротьбу з нею. Одним із принципів Стратегії є рівність та недискримінація у забезпеченні дотримання прав і свобод людини. Запровадження ефективної системи запобігання дискримінації та боротьби з нею було однією з поставлених стратегічних цілей. Стратегія повинна враховувати, зокрема, досвід Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі та інших міжнародних організацій, а також прецедентну практику Суду.

18. План заходів з реалізації Стратегії на період до 2020 року, затверджений Кабінетом Міністрів 23 листопада 2015 року, передбачав у пункті 105, підпункт 6, розробку законопроекту про легалізацію зареєстрованих цивільних партнерств для різностатевих та одностатевих пар та подання його до уряду до кінця третього кварталу 2017 року. Цей законопроект повинен був регулювати, зокрема, майнові та немайнові права партнерів, включаючи володіння майном та

РІШЕННЯ У СПРАВІ "МАЙМУЛАХІН ТА МАРКІВ ПРОТИ УКРАЇНИ"

отримання спадщини, право на утримання у разі недієздатності та конституційне право не свідчити проти свого партнера.

19. У Звіті Міністерства юстиції за 2019 рік про виконання вищезгаданого Плану заходів зазначено, що було неможливо виконати пункт 105, підпункт 6, Плану з наступних причин:

«Міністерство юстиції України отримало значну кількість клопотань від обласних, міських та районних рад, громадських та релігійних організацій, а саме Запорізької обласної ради, Кам'янець-Подільської міської ради, Тернопільської обласної ради, Рівненської міської ради, Рівненської обласної ради, Рівненської районної ради в Рівненській області, Острозької міської ради, Полтавської міської ради, Фастівської міської ради в Київській області, Нововолинської міської ради у Волинській області, Миколаївської обласної ради, Новоодеської районної ради в Миколаївській області, Дунаєвецької міської ради у Хмельницькій області, Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, а також неурядових організацій «Любов проти гомосексуалізму», «Місія милосердя і справедливості», Громадський рух «Всі разом!», «Древо» та «Об'єднання християн військовослужбовців України», у яких стверджується, що пункт 105, підпункт 6, Плану дій є неприпустимим і його виконання має бути припинено.

Розглянувши всі вищезазначені клопотання та враховуючи їхню значну кількість, а також проаналізувавши Конституцію України, чинні міжнародні договори, учасником яких є Україна, та інші правові положення, вважаємо, що реалізація пункту 105, підпункт 6, неможлива».

20. Аналогічний звіт Міністерства юстиції за 2020 рік містив коротку примітку про те, що пункт 105, підпункт 6, Плану дій не був виконаний і що необхідно визначити, хто відповідає за його виконання.

2. Прийнято у березні 2021 року

21. Указом № 119/2021, який набрав чинності 26 березня 2021 року, Президентом України було скасовано попередній Указ № 501/2015 (див. пункт 17 вище) та прийнято нову редакцію Національної стратегії у сфері прав людини. Незважаючи на те, що загальні положення та принципи залишаються незмінними, нова Стратегія визначає серед очікуваних результатів, що українське законодавство у сфері запобігання та протидії дискримінації повинно відповідати міжнародним, у тому числі європейським, нормам та враховувати найкращі світові практики, а також практичні виклики, з якими стикається Україна у сфері прав і свобод людини.

22. План дій з реалізації Стратегії на період з 2021 по 2023 роки, затверджений Кабінетом Міністрів 23 червня 2021 року, містив наступний пункт, термін виконання якого встановлено на грудень 2023 року:

“33. Розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту щодо усунення дискримінаційних положень, які можуть порушувати майнові та немайнові права партнерів, що не перебувають у шлюбі; запровадження інституту зареєстрованого цивільного партнерства.”

В. Заявка України на вступ до Європейського Союзу

23. 28 лютого 2022 року, через п'ять днів після того, як РФ розпочала повномасштабну військову агресію проти України, Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі.

24. У квітні 2022 року Уряд України заповнив анкету, запрошену Європейською Комісією. Одним із питань в анкеті було:

“198. Надайте інформацію про те, як у національному законодавстві захищено право на укладання шлюбу і право на створення сім'ї, включно з партнерськими відносинами, відкритими для одностатевих пар”.

Відповідь Уряду містила наступний пункт:

"На цей час українське законодавство не передбачає можливості укладення шлюбу для одностатевих пар. Наразі Уряд України вживає заходів щодо вдосконалення та вивчення питання легалізації одностатевих партнерств”.

Після вищезазначеного пункта було наведено посилання на пункт 33 Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини (цитований у пункті 22 вище).

С. Публічна петиція про легалізацію одностатевих шлюбів в Україні та пов'язані з цим події

25. Після початку війни питання відсутності будь-якого правового визнання і захисту одностатевих пар стало предметом публічного обговорення в новому контексті — у контексті воєнного часу. Особи, що перебувають в одностатевих стосунках, які діють в складі Збройних сил України на фронті, опинилися у становищі, коли їхніх партнерів не буде повідомлено у разі їхнього поранення, полону або смерті, не кажучи вже про те, щоб їм було дозволено навідати їх у лікарні або забрати тіло.

26. У травні 2022 року Київський міжнародний інститут соціології провів опитування щодо ставлення українців до лесбійок, геїв, бісексуалів та трансгендерних (ЛГБТ) людей та щодо еволюції такого ставлення. Результати показали, що в порівнянні з попереднім аналогічним опитуванням в 2016 році кількість дружніх до ЛГБТ відповідей зросла у два-п'ять разів. Зокрема, частка респондентів, які вказали, що підтримують повну рівність ЛГБТ, зросла з 33,4% до 63,7%, підтримка запровадження зареєстрованих цивільних партнерств для одностатевих пар зросла з 4,8% до 23,6%, а частка респондентів, які були байдужі до питання, зросла з 18% до 27,1%.

27. 3 червня 2022 року на сайті Президента України було розміщено публічну онлайн-петицію «Легалізація одностатевих шлюбів». Її текст викладено в такій редакції:

РІШЕННЯ У СПРАВІ "МАЙМУЛАХІН ТА МАРКІВ ПРОТИ УКРАЇНИ"

«У цей час кожен день може бути останнім. Хай люди однієї статі отримають можливість створити сім'ю й мати офіційний документ, що підтвердить це. Їм необхідні такі ж права, що й у традиційних пар».

28. Враховуючи, що вищезазначену петицію протягом трьох місяців підписали понад 25 тисяч осіб, Президент України був зобов'язаний її розглянути. 2 серпня 2022 року він опублікував наступну відповідь:

“... Дякую усім, хто долучився до цієї петиції, за активну громадянську позицію.

У сучасному світі рівень демократичності суспільства вимірюється у тому числі через політику держави, спрямовану на забезпечення рівних прав для усіх громадян. Кожен громадянин є невіддільною частиною громадянського суспільства, на нього поширюються усі права і свободи, закріплені в Конституції України.

Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (стаття 21 Конституції України). Сімейним кодексом України визначено, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. За Конституцією України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка (стаття 51).

В умовах воєнного або надзвичайного стану Конституція України не може бути змінена (стаття 157 Конституції України).

Водночас Уряд напрацьовував варіанти рішень стосовно легалізації в Україні зареєстрованого цивільного партнерства у рамках роботи з утвердження та забезпечення прав і свобод людини.

... Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини.

Ураховуючи зазначене, я звернувся до Прем'єр-міністра України з проханням розглянути порушене в електронній петиції питання та поінформувати про відповідні результати».

29. 5 серпня 2022 року Прем'єр-міністр України, у свою чергу, доручив Міністерству юстиції підготувати законопроект про зареєстровані цивільні партнерства.

30. У листопаді 2022 року численні українські та міжнародні ЗМІ опублікували репортаж про одруження української жінки та її друга дитинства – гомосексуала, якого повинні були відправити на фронт. Шлюб розглядався ними як єдиний спосіб для чоловіка мати принаймні якусь особу, яка зможе взаємодіяти з органами влади, якщо з ним щось трапиться, враховуючи, що у нього не було близьких родичів, а його одностатевий партнер не міг претендувати на будь-які права.

31. На початку січня 2023 року Національний демократичний інститут провів загальнонаціональне телефонне опитування під назвою «Можливості та виклики, що стоять перед демократичним переходом України». Одне з питань полягало в тому, чи повинні ЛГБТ+ люди мати право вступати в цивільне партнерство. На це питання дали позитивну відповідь 56% опитаних.

III. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПРАКТИКА

A. Організація Об'єднаних Націй

32. Відповідний витяг із доповіді «Дискримінація та насильство щодо осіб на основі їхньої сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності», опублікованої Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини 29 травня 2015 року, цитується у справі "Федотова та інші проти Росії" (*Fedotova and Others v. Russia*) ([GC], № 40792/10 та 2 інші, § 46, 17 січня 2023 року).

33. У доповіді про свій візит до України, що відбувся з 30 квітня по 10 травня 2019 року, незалежний експерт ООН з питань захисту від насильства та дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності зробив наступні висновки (примітки опущені):

A. Нормативно-правова база

"8. ... Сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність не включені в Конституцію (ст. 24) або у Закон «Про принципи запобігання та боротьби з дискримінацією» як чіткі підстави, які підлягають захисту від дискримінації. Однак в обох документах наведено відкриті переліки підстав, що дозволяє забезпечити захист за допомогою судового тлумачення.

...

10. Хоча Незалежний експерт був поінформований про поступове поліпшення умов життя лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерних та гендерно різноманітних осіб, останнім часом була виявлена регресивна тенденція: наприклад, у парламенті стало неможливо обговорювати гендерні питання, а парламентські фракції відкрито борються ... із захистом сексуальних меншин та систематично намагаються деконструювати чинну правову інфраструктуру, що захищає лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерних та гендерно різноманітних осіб від дискримінації, або ж запровадити дискримінаційне законодавство. ...

11. Незалежний експерт був поінформований про те, що церкви активно просувають дискримінаційні законопроекти та блокують політику та законодавство, спрямовані на захист осіб від дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Так, Всеукраїнська Рада Церков та релігійних організацій успішно протистояла спробам включити в антидискримінаційне законодавство сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність як ознаки, за якими особи підлягають захисту ...

12. Особливо важливо, що Незалежний експерт був поінформований про узгоджену кампанію, спрямовану на те, щоб вплинути на всі гілки влади з метою дискримінації лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерних та гендерно різноманітних осіб. Починаючи з 2018 року національні та місцеві органи влади, парламент та Омбудсмен стали об'єктом тисяч петицій, отриманих через їхні веб-сайти та підтриманих, а іноді і ініційованих релігійними органами, які вимагають заборони «гомосексуальної пропаганди» під прапором «захисту традиційної сім'ї». В одній з таких петицій, «про захист традиційних сімейних цінностей і концепції сім'ї», Уряд закликали вжити заходів для захисту традиційних сімейних цінностей, заборони пропаганди і заохочення «девіантної сексуальної поведінки» і «антисімейних ідей».

РІШЕННЯ У СПРАВІ "МАЙМУЛАХІН ТА МАРКІВ ПРОТИ УКРАЇНИ"

13. ... Незалежний експерт особливо стурбований реакцією деяких місцевих рад, які самі ... прийняли гомофобні заклики до уряду. У 2018 році Омбудсмен направила листи до кількох міських рад з проханням скасувати рішення, яке порушує правові вимоги, що гарантують право на повагу до гідності та свободу від дискримінації.

В. Інституційна та правоохоронна база

“..."

18. ... Незалежний експерт зазначає, що до 2019 року було реалізовано лише приблизно 25—30 відсотків компонента Плану дій у сфері прав людини, що стосується лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерних та гендерно різноманітних осіб, і з великою стурбованістю зазначає, що досі не реалізовані повністю або значною мірою залишаються такі пункти:

а) введення в закон про принципи запобігання дискримінації та боротьби з нею сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності як заборонених підстав для дискримінації;

...

д) легалізація зареєстрованих цивільних партнерств як для одностатевих, так і для одностатевих пар; ...".

IV. Дискримінація

“62. Незалежний експерт був поінформований про те, що дискримінація щодо лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерних та гендерно різноманітних осіб має місце практично в усіх сферах життя, зокрема у сферах зайнятості, освіти, охорони здоров'я та доступу до правосуддя. Однак скарги рідко подаються до державних органів, а потерпілі рідко вдаються до судових позовів.

D. Сімейне життя

“..."

83. Конституція (стаття 51) і Сімейний кодекс (стаття 21) визначають шлюб як союз між жінкою і чоловіком. Таким чином, інститут шлюбу не є відкритим для одностатевих пар в Україні, і зареєстровані партнерства також не визнаються. Утім, як член Ради Європи, Україна зобов'язана дотримуватися норм, встановлених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, і тому повинна забезпечити юридичне визнання (наприклад, цивільні союзи або зареєстровані партнерства) одностатевих пар. Щоб виконати цю вимогу, держава планувала легалізувати зареєстровані цивільні партнерства як для одностатевих, так і для одностатевих пар за допомогою Плану дій з прав людини. Проте, цей пункт було використано з соціально-політичними цілями, що зрештою поляризувало і розділило суспільство. Після численних скарг, отриманих від місцевих органів влади, членів громадянського суспільства та релігійних організацій Міністерство юстиції дійшло висновку, що реалізація цієї дії наразі неможлива.

84. Згідно з результатами дослідження, проведеного в 2009 році, дві третини опитаних лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерних осіб мали одностатевих партнерів; близько половини з цих пар жили разом і мали спільне господарство, а близько десятої частини виховували своїх дітей разом із партнером. Лесбійські пари виховують дітей разом вдвічі частіше, ніж гей-пари, а Незалежний експерт

РІШЕННЯ У СПРАВІ "МАЙМУЛАХІН ТА МАРКІВ ПРОТИ УКРАЇНИ"

заслухав численні свідчення лесбійок, які висловили велику стурбованість уразливістю їхньої сім'ї. Багато з них раніше вступали в гетеросексуальний шлюб внаслідок тиску з боку соціуму та родини, а на даний момент виховують своїх дітей разом зі своєю одностатевою партнеркою. Внаслідок відсутності правового захисту одностатеві пари стикаються з численними проблемами, як-от неможливість придбання або реєстрації спільної власності на майно, вирішення майнових спорів, ухвалення життєво важливих рішень від імені свого партнера, розпорядження спільним майном і отримання спадщини після смерті партнера.

85. Особи в одностатевих парах в даний час не мають права усиновити дитину свого партнера ..."

VII. Висновки та рекомендації

“86. Незалежного експерта обнадіюють розвиток права та історичні події, що стосуються захисту прав людини лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерних та гендерно різноманітних осіб в Україні, і він вважає, що держава перебуває на етапі, коли вона здатна вжити заходів для досягнення значного прогресу в цьому питанні.

87. У цій сфері вирішальне значення має політичне лідерство. Питання сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності ніколи не були неактуальними для суспільства, і завжди були об'єктом гарячих дебатів. Але ступінь, в якій суспільство готове прийняти різноманітність, ніколи не повинна визначатися страхом перед такими дебатами або визнанням того, що права деяких осіб повинні необґрунтовано обмежуватися.

88. Незалежний експерт рекомендує українській владі зайняти рішучу позицію щодо рівності за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, а також вжити заходів, пов'язаних із досягненням цієї рівності. У зв'язку з цим він вважає, що План дій у сфері прав людини є відмінним, і що ефективне застосування описаних у ньому заходів стане значним кроком для приведення України у повну відповідність з її міжнародними зобов'язаннями у цій сфері.

89. Незалежний експерт, зокрема, рекомендує Україні вжити заходів, описаних нижче".

A. Законодавча, інституційна та політична база

“90. Що стосується законодавчої, інституційної та політичної бази України, то вона повинна:

a) забезпечити, щоб пункти Плану дій у сфері прав людини, пов'язані з сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю, які ще не були реалізовані, були повторно внесені у новий план дій та були швидко реалізовані відповідно до зобов'язань за Національною стратегією у сфері прав людини;

b) забезпечити чіткий розподіл повноважень і усунути привілейований статус, який надається в даний час деяким українським церквам, які проводять консультації з державними установами;

G. Сімейне життя

“96. У сфері сімейного життя Україна повинна:

a) здійснити заходи, передбачені в Плані дій у сфері прав людини, включаючи запровадження інституту зареєстрованого цивільного партнерства ...".

В. Рада Європи

34. Відповідні документи інституцій Ради Європи цитуються у справі "Федотова та інші" (*Fedotova and Others v. Russia*) цит. вище, §§ 48 та 49 *in principio*, так і §§ 50-52, 54 та 56).

35. Відповідні витяги з п'ятої доповіді Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) щодо України, прийнятої 20 червня 2017 року та опублікованої 19 вересня 2017 року, викладені у такій редакції:

“118. Стосовно сімейного права, стаття 51 Конституції конкретно визначає шлюб як добровільний союз між чоловіком і жінкою. Не існує юридичного визнання одностатевих шлюбів або зареєстрованих одностатевих партнерств. Однак План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини передбачає підготовку законопроекту про створення зареєстрованих цивільних партнерств для різностатевих та одностатевих пар. ЄКРН була поінформована про те, що для розгляду цього питання було створено експертну групу з метою прийняття відповідного законодавства до середини 2017 року».

С. Інші міжнародні матеріали

36. Відповідні документи Європейського Союзу та Міжамериканського суду з прав людини цитуються у справі "Федотова та інші" (*Fedotova and Others v. Russia*) цит. вище, §§ 57-64).

IV. МАТЕРІАЛИ ПОРІВНЯЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

37. Результати проведеного Судом порівняльного дослідження форм правового визнання одностатевих пар у державах-членах Ради Європи наведені у справі "Федотова та інші" (*Fedotova and Others v. Russia*) цит. вище, §§ 65-67).

ЗАКОНОДАВСТВО

I. СКАРГА ПОЗИВАЧІВ ТА ЇЇ ПРАВОВА КЛАСИФІКАЦІЯ

38. Посилаючись на статтю 14 у поєднанні зі статтею 8 Конвенції, а також на статтю 1 Протоколу № 12, позивачі скаржилися на те, що неможливість за українським законодавством укласти шлюб або будь-який інший вид цивільного союзу, яким би визнавалися їхні стосунки, є дискримінацією за ознакою сексуальної орієнтації.

39. У той час як стаття 14 Конвенції забороняє дискримінацію при здійсненні «прав і свобод, викладених у Конвенції», стаття 1 Протоколу № 12 поширює сферу захисту на «будь-яке право, викладене в законі». Таким чином, запроваджується загальна заборона дискримінації. Попри різницю в обсязі у цих двох положеннях, значення терміна

«дискримінація» в них ідентичне (див. пункт 18 Пояснювальної доповіді до Протоколу № 12).

40. Позивачі у цій справі, одностатева пара, яка проживає у стабільному партнерстві *де-факто*, висунула звинувачення у дискримінаційному ставленні до них через відсутність юридичного визнання та захисту їхніх стосунків як подружжя. Суд вже постановив, що це питання підпадає під поняття як «приватного життя», так і «сімейного життя» у значенні статті 8 (див. рішення у справі "Шальк і Копф проти Австрії" (*Schalk and Kopf v. Austria*), № 30141/04, § 95, ЕЧПР 2010, та "Федотова та інші проти Росії" (*Fedotova and Others v. Russia*) [GC], № 40792/10 та 2 інші, § 151, 17 січня 2023 року). Таким чином, застосовується стаття 14 у поєднанні зі статтею 8 Конвенції.

41. Відповідно, Суд вважає, що, хоча позивачі додатково посилалися на статтю 1 Протоколу № 12, їхню скаргу слід розглядати лише за статтею 14 у поєднанні зі статтею 8 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі "Александру Енаке проти Румунії" (*Alexandru Enache v. Romania*), № 16986/12, §§ 49-50, 3 жовтня 2017 року). Ці положення викладені у такій редакції:

Стаття 8

"1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого життя і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб."

Стаття 14

"Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою."

42. Нарешті, Суд зазначає, що позивачі сформулювали свою скаргу відповідно до статті 14 у поєднанні зі статтею 8, а не посилались лише на статтю 8. Суд вважає за доцільне дотримуватися цього підходу (див. рішення у справі "Шальк і Копф проти Австрії" (*Schalk and Kopf v. Austria*), № 30141/04, § 88, ЄСПЛ 2010, і "Валліанатос і інші проти Греції" (*Vallianatos and Others v. Greece*) [GC], №№ 29381/09 і 32684/09, § 71, ЄСПЛ 2013 (витяги)).

II. ПРИЙНЯТНІСТЬ

43. Уряд не висунув жодних заперечень щодо прийнятності позову. Він також визнав, що до фактів справи застосовується стаття 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8.

44. Суд зазначає, що позов не є ні явно необґрунтованим, ні неприйнятним з будь-яких інших підстав, зазначених у статті 35 Конвенції. Тому він повинен бути визнаний прийнятним.

III. СУТЬ СПРАВИ

A. Подання сторін

1. Позивачі

45. Позивачі стверджували, що вони, як одностатева пара, потерпають від дискримінації. Вони відзначили, що на відміну від різностатевих пар, права яких можуть бути захищені через шлюб, або, хоча і меншою мірою, через доведення існування фактичного сімейного союзу, одностатеві пари юридично не визнані в Україні і не мають жодного правового захисту.

46. Позивачі зазначили, що вони, як одностатева пара, позбавлені всіх основних прав, якими користуються різностатеві пари, як-от право на спільне майно подружжя, право на спадщину за законом, право на відвідування партнера у лікарні, право відмовитися свідчити один проти одного, право на усиновлення, право на соціальну допомогу та пільги для малозабезпечених сімей тощо.

47. Позивачі також зазначили, що, хоча деякі аспекти їхнього життя як пари можуть бути врегульовані приватними договірними угодами, такі угоди мають обмежену сферу застосування і не охоплюють багато важливих прав, що регулюються виключно законом. Не менш важливо, що угоди такого роду не здатні надати жодних підстав для визнання стосунків між позивачами як партнерами.

48. Нарешті, позивачі зауважили, що, попри деякі кроки на національному рівні, які вказують на намір органів влади запровадити зареєстроване цивільне партнерство в Україні, подальшого прогресу в цьому питанні досягнуто не було.

2. Представник Уряду

49. Представник Уряду стверджував, що позивачі могли користуватися таким самим рівнем правового захисту, як і будь-яка неодружена різностатева пара в Україні. Він стверджував, що обсяг такого захисту, доступного останній, обмежується певними майновими правами, на які вони можуть претендувати лише після того, як факт їхнього «проживання як сім'ї» був встановлений судовим рішенням. На

думку представника Уряду, ніщо не перешкоджало одностатевій парі, як позивачам, отримати аналогічний захист своїх майнових прав, хоча й іншими засобами, шляхом укладення приватних договірних угод.

50. Представник Уряду також зауважив, що в Україні готуються певні законодавчі кроки з метою запровадження реєстрації цивільного партнерства, яке буде доступне як для одностатевих, так і для одностатевих пар. Зокрема, підготовка та внесення до Кабінету Міністрів законопроекту з цього питання було одним з пунктів Плану дій з реалізації Стратегії у сфері прав людини на період з 2021 по 2023 рік, граничний термін виконання якого призначений на грудень 2023 року. Відповідно, представник Уряду стверджував, що після прийняття цього законопроекту позивачі зможуть вступити в законно зареєстроване цивільне партнерство та користуватися необхідним захистом своїх прав.

3. Втручання третіх сторін

(a) Професор Роберт Вінтем'ют від імені Міжнародної федерації прав людини, Центру громадянських свобод та Мережі Європейської асоціації сімей ЛГБТК та Європейської комісії з права сексуальної орієнтації

51. Представники третіх сторін звернули увагу Суду на той факт, що чітка більшість держав-членів Ради Європи вже вирішили надати юридичне визнання та захист одностатевим парам.

52. Вони також представили приклади прецедентного права з усього світу, які показують, що дедалі більша кількість національних та міжнародних судів вимагає для одностатевих пар щонайменше альтернативи законному шлюбу, якщо не доступу до законного шлюбу.

53. Тому представники третіх сторін підкреслили важливість забезпечення належного захисту позивачів, як одностатевої пари, щодо основних потреб пари, яка перебуває у стабільних і серйозних стосунках.

(b) Інститут правової культури "Ordo Iuris" («Ордо Юріс»)

54. Представник третьої сторони, польської громадської організації стверджував, що держава-відповідач не перевищила свободи розсуду, і вона залишилася досить широкою з урахуванням чутливих моральних та етичних питань.

55. Представник «Ордо Юріс» також стверджував, що в Україні існує широка опозиція до одностатевих стосунків, де більшість населення ідентифікує себе християнами і має сильні релігійні погляди.

(с) ГО «Всі разом!»

56. Третя особа, представник української громадської організації стверджував, що одностатеві пари мають у своєму розпорядженні всі необхідні правові засоби для регулювання своїх майнових прав.

57. Він також стверджував, що питання, пов'язані з сексуальним життям, включаючи сексуальну орієнтацію, належать виключно до сфери приватного життя і не повинні демонструватися публічно. Відповідно, представник третьої сторони стверджував, що, подаючи скарги, об'єктом яких є їхня сексуальна орієнтація, одностатеві партнери порушують норми суспільної моралі, і задоволення таких скарг означатиме «дискримінацію українського суспільства».

58. Представник ГО «Всі разом!» також стверджував, що після отримання будь-якої форми юридичного визнання одностатеві пари, цілком ймовірно, будуть домагатися права на усиновлення дітей, що завдасть особливої шкоди правам останніх.

59. Нарешті, представник третьої сторони підкреслив, що захист традиційної сім'ї — це чітка воля більшості українського населення, яку потрібно поважати.

В. Аналіз Суду

1. Загальні принципи

60. Для того, щоб питання виникало відповідно до статті 14 Конвенції, повинна існувати різниця у ставленні до осіб, які перебувають в аналогічному або подібному становищі. Така різниця у ставленні є дискримінаційною, якщо вона не має об'єктивних та обґрунтованих підстав, іншими словами, якщо вона не переслідує законної мети або якщо немає обґрунтованого співвідношення пропорційності між використаними засобами та метою, яка має бути досягнута. Після того, як позивач продемонстрував різницю у ставленні, тягар доведення покладається на представника Уряду, який повинен довести, що така різниця була виправданою (див. рішення у справі "Белер проти Швейцарії" (*Beeler v. Switzerland*) [GC], № 78630/12, §§ 93-94, 11 жовтня 2022 року, з подальшими посиланнями).

61. Договірні Держави користуються свободою розсуду при оцінці того, чи виправдовують відмінності в інших випадках подібного становища різницю у ставленні, і якщо виправдовують, то якою мірою. Обсяг свободи розсуду змінюється залежно від обставин, предмету та його передумов, але остаточне рішення щодо дотримання вимог Конвенції залишається за Судом. Додатковим чинником, що має значення для визначення того, до якої міри державі-відповідачу повинна бути надана свобода розсуду, є наявність або відсутність європейського консенсусу (див. рішення у справі "Хамтоху та Аксенчик

проти Росії" (*Khamtokhu and Aksenchik v. Russia*) [GC], № 60367/08 та 961/11, §§ 77 та 79, 24 січня 2017 року, та посилання на прецедентне право в ньому).

62. Сексуальна орієнтація є поняттям, що входить до обсягу статті 14. Якщо різниця у ставленні ґрунтується на статі або сексуальній орієнтації, свобода розсуду держави є вузькою (див. рішення у справі "Х проти Польщі" (*X v. Poland*), № 20741/10, § 70, 16 вересня 2021 року, з подальшими посиланнями на прецедентне право). Суд послідовно відмовляється схвалювати політику та рішення, якими втілюється упередження гетеросексуальної більшості щодо гомосексуальної меншості. Він неодноразово зазначав, що подібно до відмінностей за статтю, відмінності за сексуальною орієнтацією вимагають "особливо переконливих і вагомих причин" для виправдання. Відмінності, що ґрунтуються виключно на міркуваннях сексуальної орієнтації, є, відповідно до Конвенції, неприйнятними (див. рішення у справі "Мацате проти Литви" (*Macatė v. Lithuania*) [GC], № 61435/19, § 209, 23 січня 2023, з подальшими посиланнями).

63. Суд зауважив у своїй прецедентній практиці, що одностатеві пари так само здатні, як і різностатеві пари, вступати у стабільні, серйозні відносини, і що вони мають однакові потреби з точки зору взаємної підтримки та допомоги. Відповідно, на цей час принципом судової практики Суду є те, що одностатеві пари перебувають у становищі, подібному до становища різностатевих пар у тому, що стосується їхньої потреби в юридичному визнанні та захисті своїх відносин (див. матеріали справи "Шальк і Копф" (*Schalk and Kopf*), цит. вище, § 99, та "Валліанатос і інші" (*Vallianatos and Others*), цит. вище, § 81).

64. У світлі свого усталеного принципу прецедентного права, згідно з яким будь-яке тлумачення гарантованих прав і свобод повинно відповідати загальному духу Конвенції, як інструменту, призначеного для підтримки і просування ідеалів і цінностей «демократичного суспільства», Суд підкреслює, хоча б і в контексті свого аналізу відповідно до статті 8 Конвенції, що надання одностатевим парам права на юридичне визнання і захист беззаперечно служить цим ідеалам і цінностям, оскільки визнання і захист такого роду надає таким парам легітимність і сприяє їх включенню в суспільство, незалежно від сексуальної орієнтації. Демократичне суспільство в значенні Конвенції відкидає будь-яку стигматизацію, засновану на сексуальній орієнтації, оскільки воно будується на рівній гідності індивідів і різноманітності (див. рішення у справі "Федотова та інші" (*Fedotova and Others*), цит. вище, §§ 178-80, з подальшими посиланнями).

65. Попри те, що Суд досі не тлумачив статтю 8 Конвенції як таку, що накладає позитивне зобов'язання на держави-учасниці зробити шлюб доступним для одностатевих пар, він підтверджує, що відповідно

до їхніх позитивних зобов'язань відповідно до цього положення держави-члени повинні забезпечити правову основу, що дозволяє одностатевим парам отримувати належне визнання та захист своїх стосунків (там само, §§ 165 та 178). Суд також постановив, що Договірні Держави користуються більшою свободою розсуду при визначенні точного характеру правового режиму, який повинен бути доступний для одностатевих пар (там само, § 188).

2. Застосування вищезазначених принципів до даної справи

(а) Чи існувала різниця в ставленні до осіб у випадках аналогічного або подібного становища

66. Суд зазначає, що позивачі проживають як пара у стабільних і серйозних стосунках з 2010 року. Таким чином, вони перебувають у становищі, аналогічному до будь-якої різностатєвої пари у тому, що стосується їхньої потреби в юридичному визнанні та захисті їхніх стосунків (див. пункт 63 вище). Це та потреба, з якою стикаються обидва партнери, що проживають спільним життям, яка не залежить від ставлення держави до регулювання інституту шлюбу або запровадження будь-яких альтернативних засобів юридичного визнання пар, як-от цивільний союз. Чинні норми та міркування держави, що стоять за ними, повинні бути враховані на пізнішому етапі аналізу Суду — під час оцінки того, чи могло існувати об'єктивне та обґрунтоване виправдання для різного ставлення до осіб у відповідному подібному становищі (див. пункт 61 вище та пункти 72-79 нижче).

67. Суд зазначає, що чинна правова база в Україні визнає два типи відносин для різностатєвих пар: шлюб і "проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу" *де-факто* (див. пункти 9-16 вище). Хоча рівень правового захисту суттєво відрізняється в залежності від того, який з двох вищезгаданих правових статусів має пара, слід зазначити, що наявність того чи іншого правового статусу не нав'язується державою і не впливає з будь-якої об'єктивної реальності, а є виключно предметом власного вибору пари.

68. Позивачам відмовлено в такому виборі. На відміну від різностатєвих пар, які воліють не вступати в шлюб з особистих причин, але при цьому мають право, щонайменше, на певне юридичне визнання та захист через те, що вони *де-факто* проживають однією сім'єю, позивачі не мають доступу до шлюбу в Україні, а також не можуть отримати жодної альтернативної форми юридичного визнання. Тому було б неприродно порівнювати їхнє становище лише зі становищем неодружених різностатєвих пар.

69. Суд зазначає, що представник Уряду визнав по суті, що позивачі позбавлені будь-якої можливості врегулювати фундаментальні аспекти життя як подружжя, за винятком певних аспектів, пов'язаних із

власністю, і то лише як приватні особи, які укладають договори відповідно до загального права (див. пункт 49 вище). Суд вже постановив, що такі приватні договірні угоди не можуть розглядатися як такі, що дають визнання та необхідний захист парі, враховуючи, що вони мають обмежений обсяг і не забезпечують деякі основні потреби, які є основоположними для регулювання відносин у парі, що перебуває у стабільних та серйозних стосунках, як-от, серед іншого, взаємні права та обов'язки, які вони мають стосовно один одного, включаючи моральну та матеріальну підтримку (див. рішення у справі "Оліарі та інші проти Італії" (*Oliari and Others v. Italy*), № 18766/11 та 36030/11, § 169, 21 липня 2015 року). Суд також відзначає відсутність будь-якої можливості для позивачів покладатися на існування стосунків між ними у відносинах з судовими або адміністративними органами.

70. Звідси випливає, що до позивачів, як до одностатевої пари, існувало і досі існує інше ставлення, відмінне від ставлення до різностатевих пар, у зв'язку з відсутністю будь-якого юридичного визнання та захисту, які доступні для останніх. Перспектива впровадження законодавчих змін, на які посилається представник Уряду (див. пункт 50 вище), не впливає на цей висновок, оскільки така перспектива залишається віддаленою і не має практичного впливу на повсякденне життя позивачів.

71. І останнє, але не менш важливе: Суд зазначає, що, оскільки сторони не оскаржували сексуальну орієнтацію позивачів, вона є єдиною підставою для вищезгаданої різниці в ставленні.

(b) Чи виправдана різниця в ставленні

72. У світлі принципів прецедентного права, якими вони є станом на сьогодні (див., зокрема, пункт 65 вище), Суд визнає, що Україна безперешкодно надає доступ до шлюбу лише різностатевим парам. Залишається з'ясувати, чи є виправдання для прямого виключення з правового регулювання одностатевих пар.

73. Суд зазначає, що представник Уряду не висунув жодних причин, не кажучи вже про переконливі та вагомні причини, які б виправдовували різницю у ставленні, про яку йдеться у скарзі. Крім того, він визнав, що одностатеві пари, такі як позивачі, можуть розраховувати на адекватне юридичне визнання та захист після прийняття законопроекту про зареєстровані цивільні партнерства (див. пункт 50 вище).

74. Вітаючи намір Уряду створити правові рамки, що дозволяють одностатевим парам отримати належне визнання та захист їхніх стосунків, що буде відповідати позитивним зобов'язанням держави за статтею 8 Конвенції (див. пункт 65 вище), Суд не може брати до уваги законодавство, яке ще не існує. Разом з тим, Суд зазначає, що український уряд одного разу, у 2019 році, вже був відмовився від свого наміру запровадити закон про зареєстровані цивільні партнерства для

різностатевих та одностатевих пар, посилаючись на численні клопотання місцевих органів влади, релігійних організацій та громадських організацій (див. пункт 19 вище). Хоча зміст цих петицій не був зазначений у відповідному звіті, схоже, що вони стосувалися необхідності захисту традиційних сімейних цінностей.

75. Суд визнає, що захист сім'ї в традиційному розумінні є, в принципі, вагомою і законною причиною, якою можна виправдати різницю у ставленні за ознакою сексуальної орієнтації. Однак ця мета досить абстрактна, і для її реалізації можна використовувати широкий спектр конкретних заходів. Що більше, поняття сім'ї неодмінно еволюціонує, про що свідчать зміни, яких воно зазнало з моменту прийняття Конвенції (див. згадане вище рішення у справі "Федотова та інші" (*Fedotova and Others*), §§ 207-08). Суд вже постановив, що немає підстав вважати, що надання правового визнання та захисту одностатевим парам у стабільних і серйозних стосунках може саме по собі завдати шкоди сім'ям, що складені традиційним чином, або поставити під загрозу їхнє майбутнє або цілісність. Дійсно, визнання одностатевих пар жодним чином не перешкоджає різностатевим парам одружуватися або створювати сім'ю відповідно до їхнього розуміння цього терміну. У ширшому сенсі, забезпечення прав одностатевих пар саме по собі не тягне за собою послаблення прав, що забезпечуються для інших людей або інших пар (див. рішення у справі "Федотова та інші" (*Fedotova and Others*), цит. вище, § 212).

76. Іншими словами, широким чином сформульована мета захисту традиційної сім'ї сама по собі не може бути прийнята як обґрунтований суспільний інтерес, яким би можна було виправдати відмову в будь-якому юридичному визнанні та захисті одностатевих пар.

77. Суд зазначає, що скарга позивачів, по суті, полягає в тому, що вони повинні мати право на однакове ставлення з гідністю до їхніх основних потреб як пари, що перебуває у стабільних серйозних стосунках, внаслідок чого реальність їхнього становища не буде повністю ігноровано у чинній правовій базі, і внаслідок чого держава надасть законності їхнім стосункам, юридично визнавши їхнє існування та забезпечивши їм адекватний захист.

78. Аналізуючи свободу розсуду держави, Суд звертає увагу на чітку тенденцію на європейському рівні до юридичного визнання та захисту одностатевих пар у державах-членах Ради Європи, з-поміж яких у тридцяти державах уже передбачається можливість юридичного визнання одностатевих пар (див. рішення у справі "Федотова та інші" (*Fedotova and Others*), цит. вище, §§ 175 та 186).

79. Беручи до уваги вищезазначені міркування, Суд вважає, що в цій справі держава не надала жодних обґрунтувань для ставлення до позивачів як до пари, яке мало б відрізнитися від ставлення до різностатевих пар.

(с) Висновки

80. Суд дійшов висновку, що різниця у ставленні у цій справі, яка полягала в невинуватій відмові позивачам як одностатевій парі у будь-якій формі правового визнання та захисту, на відміну від різностатевих пар, становить дискримінацію позивачів на підставі їхньої сексуальної орієнтації.

81. Таким чином, було допущено порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

82. Стаття 41 Конвенції передбачає:

"Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію".

A. Шкода

83. Позивачі зазначили, що за відсутності юридичного визнання їхніх стосунків вони були змушені скласти заповіти як єдиний засіб забезпечення спадкових прав партнера, який буде залишатися в живих. Таким чином, вони вимагали по 32 євро (EUR) кожний для відшкодування матеріальної шкоди, що відповідає нотаріальним зборам за оформлення заповітів.

84. Позивачі також вимагали по 11 750 євро кожний як відшкодування моральної шкоди, що відповідало приблизно 1000 євро за кожен рік їхнього спільного життя як пари. Вони стверджували, що весь цей час вони стикалися з дискримінацією через свої сексуальні уподобання, що багато в чому ускладнювало їхнє повсякденне життя. Позивачі підкреслили, що їхнє становище дедалі погіршилося через постійне відчуття безпорадності та емоційного стресу.

85. Представник Уряду оскаржив вищезазначені вимоги як необґрунтовані.

86. Суд вважає обґрунтованим присудити кожному з позивачів 32 євро відшкодування матеріальної шкоди та 5 000 євро — моральної шкоди.

B. Витрати і видатки.

87. Позивачі вимагали 15 000 євро за витрати та видатки, понесені в Суді, які повинні бути виплачені безпосередньо на банківський рахунок пана Тарахкало. На підтвердження цієї вимоги вони подали договір про надання юридичних послуг, підписаний паном Маймулахіним та паном

Тарахкало 18 листопада 2014 року, із зазначенням погодинної ставки в розмірі 150 євро. Згідно з договором, оплата повинна була відбутися після завершення провадження у Страсбурзі та в межах суми, присудженої Судом щодо витрат та видатків. Позивачі також подали звіт від 30 вересня 2021 року про роботу, виконану за вищезазначеним договором. У звіті вказано, що пан Тарахкало працював над справою протягом 100 годин і що загальна сума до сплати становить 15 000 євро.

88. Представник Уряду оскаржив вищезазначену вимогу як необґрунтовану та непомірну.

89. Згідно з прецедентним правом Суду, позивач має право на відшкодування витрат і видатків лише тією мірою, якою було доведено, що вони були фактично і неодмінно понесені і є обґрунтованими з кількісної точки зору. У цій справі, враховуючи отримані Судом документи та вищезазначені критерії, Суд вважає доцільним присудити за цим розділом суму у 4000 євро, плюс сума будь-якого податку, який може бути стягнутий з позивачів.

З ЦИХ ПРИЧИН, СУД ОДНОСТАЙНО

1. *Оголошує* позов прийнятним;
2. *Постановляє*, що було допущене порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8;
3. *Постановляє*,
  - (a) що держава-відповідач повинна сплатити протягом трьох місяців, починаючи від дати, коли рішення набуває чинності відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, наступні суми, які повинні бути конвертовані в валюту держави-відповідача за курсом, що застосовується на дату розрахунку, плюс сума будь-яких податків, які можуть бути стягнуті з позивачів:
    - (i) 32 євро (тридцять два євро) кожному з позивачів для відшкодування матеріальної шкоди;
    - (ii) 5 000 євро (п'ять тисяч євро) кожному з позивачів для відшкодування моральної шкоди;
    - (iii) 4 000 євро (чотири тисячі євро) позивачам спільно, для відшкодування витрат та видатків (які повинні бути виплачені на банківський рахунок їхнього адвоката пана Тарахкало);
  - (b) що від моменту закінчення вищезазначених трьох місяців і до моменту виплати платежу сплаті підлягають прості відсотки на вищевказані суми за ставкою, що дорівнює граничній ставці кредитування Європейського центрального банку протягом періоду прострочення платежу плюс три процентні пункти;

РІШЕННЯ У СПРАВІ "МАЙМУЛАХІН ТА МАРКІВ ПРОТИ УКРАЇНИ"

4. *Відхиляє* решту вимог позивачів про справедливу сатисфакцію.

Вчинено англійською мовою та письмово повідомлено 1 червня 2023 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Мартіна Келлер
Заступник Секретаря

Жорж Раварані
Головуючий суддя